

Милош Луковић⁰

ГЕНЕЗА ТЕРМИНОЛОГИЈЕ ОПШТЕГА ИМОВИНСКОГ ЗАКОНИКА¹

ИЗВОРИ ЕКВИВАЛЕНАТА ЗА ТЕРМИНЕ У ОПШТЕМ ИМОВИНСКОМ ЗАКОНИКУ

У нашим претходним радовима² идентификовали смо основне изворе термилошке лексике Општега имовинског законика за Књажевину Црну Гору (у даљем тексту: Општи имовински законик). Овде ћемо у светлу података из тих извора сагледати решавање конкретних термилошких питања у изради Општега имовинског законика.

Код коментарисаних термина из Општега имовинског законика наводимо и њихове еквиваленте из:

а) Грађанског законика Србије (скраћено: ГЗС; извори: 1) *Грађански законик за Краљевину Србију*, [у:] *Зборник грађанских законика сѣаре Јуџославије*, Титоград, 1960, 153–267; 2) Борђе Петровић, *РНчникъ закона, уредба, и уредбены йройиса изданы у Књажесѣву Србиі одъ 1827. до йоловине 1854. ѳод.*, Београд, [*Правиѣлсѣвенномъ Књиѳоѣчайњомъ*], 1856);

б) *Правно-йолийѣчке йтерминологѣје за аусѣријске словенске језике* (скраћено ППТ; извор: *Juridisch-politische Terminologie fūr die slavischen Sprachen Oesterreichs. Von der Kommission fūr die*

⁰ Др Милош Луковић, научни сарадник, Балканолошки институт САНУ, Београд.

¹ Овај рад представља део наше опсежније студије о језику Општега имовинског законика (чије је ауторство заштићено), која досад није у целини објављена.

² Упоредити Луковић 2004.

slavischen jurudisch-politische Terminologie. Deutsch-kroatische, serbische und slovenische Separat-Ausgabe, Wien, 1853);

в) савременог законодавства (користимо скраћеницу: савр.; извори: 1) *Закон о облигационим односима* (скраћено: ЗОО), 2) *Закон о основним својинској правним односима* (скраћено: ЗОСПО), 3) *Закон о њарничном њосџујку* (скраћено: ЗПП), 4) *Закон о кривичном њосџујку* (скраћено: ЗКП), 5) *Закон о извршном њосџујку* (скраћено: ЗИП), 6) *Закон о средсџивима у својини Рејублике* (скраћено: ЗССС), 7) *Закон о наслеђивању* (скраћено: ЗНС), 8) *Породични закон Републике Србије* (скраћено: ПЗС), 9) *Породични закон Републике Црне Горе* (скраћено: ПЗЦГ), *Закон о задужбинама, фондацијама и фондовима Републике Србије* (ЗЗФФС), *Закон о иђрама на сређу Рејублике Србије* (ЗИС).³

Да би се недвосмислено идентификовао правни институт о чијем називу расправљамо и тиме била отклоњена свака могућност мешања правних института, уз термине Општега имовинског законика дајемо и латинске, француске и немачке еквиваленте (користимо скраћенице: лат., франц., нем.). Преузели смо их из следећих извора: 1) Андра Ђорђевић, *Пређлед њравних џтермина коришићених у Ојшџџем имовинском законџку* (Београд, 1888 [преузето у: Валтазар Богишић, *Изабрана дела и Ојшџџи имовински законџк за Црну Гору*, Београд, 1986, 487–500]); 2) *Закон о облигационим односима с ређисџџром џојмова* [тринаесто издање, Службени лист СРЈ], Београд, 2002; 3) *Лексџкон џрађанскођ џрава* [главни уредник Обрен Станковић], Београд, 1996; 4) Илија Бабић, *Лексџкон облигационођ џрава*, Београд, 2001; 5) Обрен Станковић, Владимир Водинелић, *Увод у џрађанско џраво* [треће издање], Београд, 1996; 6) Обрен Станковић, Миодраг Орлић, *Сџварно џраво* [девето издање], Београд, [прво издање 1996]; 7) Јаков Радишић, *Облигационо џраво. Ојшџџи део* [шесто издање], Београд, 2000.

Тако укрштени подаци пружају јаснију слику о пореклу и генези коментарисаних термина Општега имовинског законика.

³ Првих пет закона донети су у време постојања Југославије као федеративне (савезне) државе, а данас се примењују као прописи Републике Србије и Републике Црне Горе – држава чланица Државне заједнице Србија и Црна Гора, у складу с одредбама *Усџавне џовеле Државне заједнице Србија и Црна Гора*. Преостала три наведена закона припадала су и у моменту доношења надлежностима република. Подаци о објављивању и о изменама и допунама наведених закона могу се наћи у *СГ Ређисџџру важећих џројџиса и ојшџџи акаџџа*, који издаје *Јавно џређузеђе Службени џласник* из Београда.

Колико год сви расположиви подаци били максимално искоришћени, они се ипак односе само на мањи број термина из укупног инвентара термилошке лексике Законика. Додуше, на тај начин расветљени су најважнији термини, што пружа основу и даје путоказ за даља истраживања и лексикографску и правну обраду целог инвентара термилошке лексике Општега имовинског законика.

Овде се нисмо упуштали у детаљно расправљање правног садржаја института који се означавају коментарисаним терминима. О томе смо говорили у мери која је неопходна да се сагледају порекло и генеза конкретног термина, а тиме и битне одреднице његовог значења. А о морфолошким (структуралним) својствима термилошке лексике Општега имовинског законика говорићемо у накнадно у посебном раду посвећеном карактеристикама граматичке структуре Општега имовинског законика.

РЕШАВАЊЕ ТЕРМИНОЛОШКИХ ПИТАЊА ИЗРАДИ ОПШТЕГА ИМОВИНСКОГ ЗАКОНИКА

Све термине Општега имовинског законика чију генезу можемо пратити на основу расположивих извора груписали смо према сродности института које означавају. Тако се дошло до 30 група термина, а на челу сваке групе налази се носећи термин из њеног састава. У овом раду коментарисаћемо 14 група термина (и то по азбучном редоследу носећих термина из групе), док ће се преостале групе термина коментарисати у наредном броју овог часописа.

1. *бла̄зо* [чл. 79–81, 844 ОИЗ ЦГ], *љубилаи* или *изљубилаи* [чл. 82, 84, 86, 87, 88, 89. ОИЗ ЦГ], *нашалаи* [чл. 79, 81, 83, 87, 88, 90. ОИЗ ЦГ], *заузеће љусљих сљвари* [члан 842. ОИЗ ЦГ]

За институт који се у савременом праву означава терминем *скривено бла̄зо* (лат. *thesaurus*, франц. *le trésor*, нем. *der Schatz*) Грађански законик Србије (§ 250) користи термин *сокровишиље* (уз дублет *закољано бла̄зо*). Богишић је сматрао да је кодификатор Грађанскога законика Србије Јован Хаљић без потребе увео овај „старословенско-руски облик” (термин *сокровишиље* регистрован је као *славенизам* и у Његошевом језику). С

тим у вези Богишић констатује да у живом народном језику реч *бла̀го* има и још друга значења (означава нпр. стоку), али да је Вук узима управо у значењу *thesaurus*, те да је отуда у Хрватској примљена реч *бла̀гајница* у смислу *aerarium*.⁴ И поред оваквога Богишићевог резонувања, приликом првог читања нацрта Законика, Одбор се колебао око термина *бла̀го*, па је чак констатовао да га треба заменити неким другим.⁵ Остао је ипак Богишићев термин, али треба приметити да термин благо/благо у овом значењу користи и *Правно-џолиџичка џерминологија за аустријске словенске језике* (стр. 443), а среће се у неким статутима приморских градова и општина на народном језику.

У вези с *бла̀гом* и другим изгубљеним стварима Општи имовински законик утврђује термине: 1) *џубилац* или *изџубилац*, 2) *нашалац*. Грађански законик Србије ова лица одређује описно. У савременом праву и даље се примењују правна правила из времена пре Другога светског рата, а користи се термин *налазач*.⁶

Код института стицања својине на напуштеним стварима (лат. *occupatio*, франц. *l'occupation*) Одбор је приликом првог читања нацрта Законика одлучио да се прихвати термин *заузеће* [*џусџих сџвари*], а констатовао је да реч *зајоседнуће* није разумљива.⁷ Термин *џусџе сџвари* у Законику је употребљен са значењем „напуштене ствари, ничије, без власника”, а такво значење лексема *џусџ* има (поред осталих) и у Његошевом језику.

II. *влашџина* или *својина* [чл. 45, 46, 66, 91, 92, 790, 831. ОИЗ ЦГ], *бесџорна влашџина* [члан 91. ОИЗ ЦГ], *власник* [чл. 93–97, 83. ОИЗ ЦГ], *судџоници* у *влашџини* [члан 832. ОИЗ ЦГ], *сувлашџина* [чл. 103–109, 832. ОИЗ ЦГ], *сувласник* [члан 103. ОИЗ ЦГ], *џраво власничкоџ џреузма* [чл. 97–102, 833. ОИЗ ЦГ], *џешиво* [члан 964. ОИЗ ЦГ], *џечевина* [члан 477. ОИЗ ЦГ], *џечење* [чл. 32, 65, 146, 779, 791, 839, 903. ОИЗ ЦГ]

О термину за означавање института *својине* (лат. *dominium vel proprietas*, франц. *la propriété*, нем. *das Eigentum*), једног од ос-

⁴ Боџишић 1986, 124.

⁵ Бојовић 1992, 86.

⁶ Лексикон џрађанскоџ џрава 1996, 365.

⁷ Бојовић 1992, 80.

новних института грађанског права, шире је расправљао Одбор већ приликом првог читања нацрта Законика. Одбор је тада констатовао да се „боље усваја” (тј. да је прихватљивија) реч *својина* него *влаштина*, јер се *својина* више чује него *влаштина*. Ипак, закључено је да се уз реч *својина* стави и реч *влаштина*, „па коју обичај боље прими”. Додат је и закључак да је реч *својина* незгодна утолико што се не може казати *својинар* и *сусвојинар*, док се од речи *влаштина* може нормално рећи *власник* и *сувласник*.⁸

С оба термина Богишић се сусретао током анкете у Црној Гори 1873. године.⁹ У Законику је ипак уопштена употреба речи *влаштина*, с тим што је на кључном месту Законику, у члану 831 (где се утврђује садржај појма који овај термин означава), речено да то право „многи и *својином* називљу”. Преовладало је очигледно настојање да се употреби реч усклађена с речју *власник*, која је употребљавана и у Црној Гори.¹⁰ При том треба имати у виду и напомену Одбора приликом првог читања нацрта Законика да реч *влаштин* не значи „свој” већ „онај исти”.¹¹ У Мажуранићевим *Приносима* код одреднице *влаштина* даје се значење „властитост, особитост (о ђуди човјека)” на основу три помена у извору из ЦИВ века, а о власништву се пак говори код одредницѐ *власџиџосџи* и *власничџво*. Грађански законик Србије (§ 211, 212) има термине *својина* или *соџсџивеносџи*, а *Правно-џолиџичка џтермиџолоџија за аусџријске словенске џезике* (стр. 146) термине *собџсџивеносџи*, *своџна*, односно *власниџиџво*, *своџина*.

У складу с тим усвојен је и термин *сувлаштина*, а за *удиџнике* у *влаштини* термин *сувласниџи*. Влаштину која није спорна (која је неспорна) Законик назива *бесџорна влаштина*, а лице које на законит начин стиче имовину назива *сџечник* (у смислу: „прибављач”, „стицалац”). Грађански законик Србије користио је термине *својина* или *соџсџивеносџи*, али само *соџсџивеник* и *сусоџсџивеник*. Савремено право користи термин *својина*, али се није одрекло термина *соџсџивеник* (Закон о облигационим односима), који се користи паралелно с термином *сувласник* (Закон о основним својинскоправним односима).

⁸ Бојовић 1992, 83.

⁹ Боџиџић 1984, 439.

¹⁰ Боџиџић 1984, 431.

¹¹ Бојовић 1992, 80.

Међутим, термин *сусојсѿивеник* нестао је из употребе, користи се само термин *сувласник*.

У Општем имовинском законуку (члан 903) разлучено је значење термина *течење* и *тековина* на следећи начин: „*Течење* је дјело или посао којим се нешто стјече; а *шековина* је стечена ствар или право.” Термин *шечење* јавља се и у Грбаљском законуку. Међутим, поред термина *шековина* Општи имовински законик има с истим значењем и термин *шециво*, какав постоји и у Грађанском законуку Србије (§ 121, 123) и *шечевина*, какав постоји и у *Правно-ѿолиѿичкој шерминологији за аусѿријске словенске језике* (стр. 196).

Општи имовински законик посебно је означио право власника на подизање класичне тужбе за заштиту својине и повраћај од несавесног држаоца, тзв. реивиндикационе тужбе (од лат. *rei vindicatio*).¹² Пошто власник, користећи то право посредством суда, настоји да преузме своју ствар, Законик је то право назвао *ѿправо власничкоѿ ѿпреузма*. Грађански закон Србије и савремено законодавство утврђују то право на мање-више описан начин. У свом писму К. Војновићу, Богишић каже да је *ѿпреузам* „чисто црногорска ријеч”, с тим што јој придев власнички даје донекле другачији смисао (*revindikationis*), а наглашава да је ту реч он први употребио као термин.¹³ Истовремено Богишић је нагласио да је термин *ѿпријамник* (лат. *successor*, франц. *accipiens*, нем. *der Rechtsnachfolger*), преузео „из старог језика”. За овај институт Грађански законик Србије (§ 868) користи термин *ѿријемник ѿправа* (*сѿварноѿ* или *ѿражбеноѿ*), а савремена правна теорија термин *ѿравни следбеник*.¹⁴ У Његошевом језику регистрован је термин *ѿријемник* као *славенизам*, какав постоји иначе у руском језику (према графији онога времена: *ѿријемникѿ*),¹⁵ док би лик с морфемом *јам* био у складу с истоветном морфемом у речима *зајам*, *најам*, *сајам*, *ѿојам* и сл.

III. *дар* [чл. 480, 482–485, 487–489, 491, 492, 689, 868, 897–899. ОИЗ ЦГ], *даривалац* [члан 485. ОИЗ ЦГ], *обдареник* [члан 485. ОИЗ ЦГ], *рушљиви дар* [члан 492. ОИЗ ЦГ]

¹² *Лексикон грађанскоѿ ѿправа 1996*, 621.

¹³ *Марѿиновић 1958*, 303.

¹⁴ *Лексикон грађанскоѿ ѿправа 1996*, 533.

¹⁵ *Видети Даљ 1882*.

За термин *дар* (лат. *donatio*, франц. *la donation*, нем. *die Schenkung, Geschenk*) Богишић каже да је општенародна жива реч и да означава пре свега предмет дара. Током анкете у Црној Гори 1873. године Богишић се сусретао искључиво с терминима *дар* и *даривање*.¹⁶

Како је њега као кодификатора највише интересовао уговор о дару, Богишић је сматрао пожељним да и за сОм правни чин даривања постоји засебан термин, тако да би тачно одговарао интернационализму *donationi*. С тим у вези наводи пример руског законодавца који се одлучио за термин *дарение*. Тај облик није, међутим, за Богишића био прихватљив јер се држао начела да се морају узимати речи из живог народног језика. С друге стране сматрао је да облик *даривање* потиче од имперфективног глагола, те му се чинило („можда и погрешно” – ограђује се Богишић) да не приличи већ закљученом уговору. Богишић примећује да *Рјечник ЈАЗУ* потврђује писменим примерима постојање облика даровања, али пошто га није било код Вука нити га је икада он (Богишић) лично чуо, закључује да у ондашњем живом језику не постоји.¹⁷

Термин *поклон* који је Јован Хаџић унео у Грађански законик Србије (§ 561) није задовољавао Богишића из два разлога: 1) није се до његовог времена користио „колико би требало” у живом језику, 2) није постао општенародни. Поред тога, слабост термина *поклон* Богишић је видео и у реликтима првобитног значења, које се односило на гест (покрет) који је пратио чин даривања (наклон, поклон). Ни забележени термини *дарба* и *дареж* нису га могли задовољити јер такође нису коришћени у ондашњем живом језику.¹⁸ Зато је у завршници другог читања нацрта Законика Одбор одлучио да остане термин *дар* и при именовању уговора, а да се уговорне стране означе терминима *даривалац* и *обдареник*.¹⁹ Грађански законик Србије (§ 565) за уговорне стране користи термине *поклонодавац* и *поклонопримац*.

Правно-политичка терминологија за аустријске словенске језике (стр. 444) користи оба термина, и то и за српску и за хр-

¹⁶ Богишић 1984, 432.

¹⁷ Богишић 1986, 124.

¹⁸ Богишић 1986, 125.

¹⁹ Бојовић 1992, 188.

ватску страну: *дар*, *ѿоклон*; *роклон*, *дар*, а за уговорне стране (стр. 245) користи термине: 1) *даровайѿелъ*, *ѿоклонийѿелъ*; *ѿоклонийѿелј*, *даровайѿелј*, *даровник*; 2) *дароѿримаи*, *ѿоклоноѿримаи*; *ѿоклоноѿримаи*, *дароѿримаи*.

У савременом законодавству (Закон о облигационим односима, Закон о наслеђивању Републике Србије) такође се користе оба термина (*ѿоклон*, *дар*), али називи уговорних страна *ѿоклонодаваи* и *ѿоклоноѿримаи* немају дублете.

У завршници другог читања Законика одбор је констатовао да је израз *рушљив* [*дар*, *уговор*] добар, за шта се у Грађанском законик у Србије (§ 559) користио термин *раскидљив*, *ѿорушљив ѿоклон*, а у савременом законодавству термин *рушљиви ѿоклон*.

IV. *добийѿ* или *већинак* [члан 175. ОИЗ ЦГ], *добийѿ на добийѿ* [члан 263. ОИЗ ЦГ], *дозрела добийѿ* [члан 612. ОИЗ ЦГ], *добийѿак* [чл. 688, 726, 745, 891, 924. ОИЗ ЦГ]

Богишић каже да се речи *добийѿ* и *већинак* налазе у живом говору у Црној Гори, али указује и на извесне разлике у њиховом значењу. *Добийѿ* је општенародна реч, а слабија јој је страна управо широко значење: она означава сваку стечену добит, добитак, корист (лат. *lucrum*). На другој страни, за термин *већинак* Богишић каже да је „посве областна реч”, и то „управ у смислу процента” (камате).²⁰ Приликом првог читања нацрта Законика Одбор је констатовао да се *већинак* разуме као и *добийѿ*, али да је реч *добийѿ* „обичнија”.²¹ Књаз Никола је предлагао да се израз *већинак* замени изразом *добийѿ*.²² Треба ипак приметити да термин *већинак* није забележен током Богишићеве анкете у Црној Гори 1873. године.²³ У Законик су уврштена оба термина у значењу савременог термина камата (лат. *usurae*, франц. *l'intérêt*, нем. *die Zinsen*). Грађански законик Србије (§ 594) користи за означавање камате три дублета: *лихва*, *инишерес* и *добийѿак*, а *Правно-ѿолийѿичка ѿтерминологија за аусѿријске словенске језике* (стр. 662) термин *камаѿа*, *камаѿа*. Термин *добийѿ* налази се

²⁰ Богишић 1986, 125.

²¹ Бојовић 1992, 111.

²² Бојовић 1992, 177.

²³ Упоредити Богишић 1984, 431.

и у старијим изворима: у *Monumenta serbica*, Микаљином и Дела Белином речнику и у Његошевом језику.

Према термину *добий* изведени су у Законику и изрази: 1) *добий на добий* (савремени термин *камаѿа на камаѿу*; у Грађанском законуку Србије [§ 603] термин *инѿерес на инѿерес*, *лихва на лихву*) и *дозрела добий* (савремени термин *досѿела камаѿа*). Приликом првог читања нацрта Законика Одбор је такође констатовао да би се уместо *дозрела добий* могло казати *сѿекла добий*, али се од тога очигледно одустало.²⁴

У Општем имовинском законуку пак термин *добий*ак има друго значење, онакво какво у савременом законодавству има термин *добий* или *добий*ак са значењем: „корист”, „увећање вредности”. Термин *добий*ак налази се и у старијим изворима: Пољичком статуту и другим статутима приморских градова и општина писаних на народном језику, као и у Његошевом језику.

V. држава [чл. 6, 9, 14, 718, 720, 722, 802, 953, 954, 969, 970. ОИЗ ЦГ], *црногорска држава* [члан 5. ОИЗ ЦГ], *Црна Гора* [чл. 6, 8, 9, 26, 64, 786, 789, 796, 843. ОИЗ ЦГ], *Црногори* [чл. 6, 8, 9, 26, 64, 786, 789, 796, 843. ОИЗ ЦГ], *држављансѿтво* [члан 800. ОИЗ ЦГ], *држављани* [чл. 9, 722, 800, 953, 969. ОИЗ ЦГ], *иносѿрани* [чл. 63–65, 788, 789. ОИЗ ЦГ], *домовина* [чл. 788, 789. ОИЗ ЦГ], *владалац* [чл. 11, 65, 755, 758. ОИЗ ЦГ], *Државни Савјет* [чл. 724, 732. ОИЗ ЦГ], *државна архива* [указ о проглашењу првог издања ОИЗ ЦГ], *државни данак* [чл. 276, 327. ОИЗ ЦГ], *јавни даници и ѿорези* [чл. 85, 301, 312. ОИЗ ЦГ], *Власѿ/власѿ* [чл. 26, 47, 65, 81, 83, 64, 89, 140, 158, 205, 236, 370, 371, 548, 654, 659, 751, 785, 789, 818, 841, 944, 958, 960. ОИЗ ЦГ], *државна власѿ* [чл. 16, 718, 758, 759, 760. ОИЗ ЦГ], *црногорска власѿ* [члан 796. ОИЗ ЦГ], *законодавна власѿ* [члан 783. ОИЗ ЦГ], *судска власѿ* [члан 473. ОИЗ ЦГ], *црквена власѿ* [чл. 716, 718, 758, 763. ОИЗ ЦГ], *свјетска власѿ* [члан 758. ОИЗ ЦГ], *надсѿараѿељска власѿ* [чл. 97, 638, 639, 644, 647, 648, 652, 676, 707, 757, 957, 963. ОИЗ ЦГ], *родѿељска власѿ* [члан 646. ОИЗ ЦГ], *очинска власѿ* [члан 643. ОИЗ ЦГ], *добри људи* [члан 400. ОИЗ ЦГ]

Приликом читања нацрта Законика Одбор није расправљао о термину *држава* и о терминима изведеним од *држава*, али јесте о термину *домовина*. Термин *домовина* Законик користи

²⁴ Бојовић 1992, 106.

за означавање земље порекла иностраних држављана, а Одбор је констатовао да је боље користити овај израз него израз „и мјесто, и држава”.²⁵ У вези с овим терминолошким питањем треба прокоментарисати термине које Законик користи за сродне појмове.

Термине *држава* и *Црна Гора* Законик користи на више места (једном и *црногорска држава*): у одредбама из области међународног приватног права (кад говори о примени *земаљских закона*, тј. *црногорских* и *иноземних закона*) и у вези с тим утврђује права *Црногораца* (у значењу: „држављани Црне Горе”) и *иностраница*, те у одредбама којима уређује положај државе као правног лица. Користе се и термини *држављанство* и *држављани*, а нема старијих термина *йоданство* и *йоданици*.

Осим корица и насловне стране одштапаног Законика, текст Законика и оба књажева прогласа не наводе термин *Књажевина* уз име државе (*Црна Гора*).²⁶ Титула *Књаз* такође се користи само у прогласима књаза Николе о ступању на снагу одредаба Законика, али не и у тексту Законика, где се на четири места наводи термин *владалац* када се говори о овлашћењима и ограничењима монарха. Иначе, термин *владалац* јавља се и у Његошевом језику (поред облика *владатељ*).

Именује се посебно и *Државни Савјет*, који је тада био највиши управни орган у Црној Гори (скупштина још не постоји пошто је законодавна власт у рукама књаза, а највиши суд представља *Велики Суд*, који се такође именује у Законику). У указу о проглашењу првог издања Законика наведен је и термин *државна архива* док се за судску архиву користи термин *списохрана*.

Термин *државни данак* Законик користи за означавање главне пореске обавезе грађана (за то се у Црној Гори користио и колоквијални израз *дација*),²⁷ док се термини *јавни даници* и *йорези* наводе увек у пару (и у множинском облику) за означавање других пореских обавеза. Термин *данак* користи се и у Пољичком статуту.

Термин *државни орган* / *орган* у Законику не постоји, а у том значењу врло је фреквентан термин *Власи* (с великим

²⁵ Бојовић 1992, 73.

²⁶ Упоредити Бојишић 1998, 43–48.

²⁷ Упоредити Бојишић 1984, 432.

почетним словом). Уз њега се често додају атрибути *јавна, мјестина, нижа, виша*, а изузетно и *црногорска, законодавна, судска*. Такође се употребљавају синтагме *црквена власи* за означавање црквених органа и *свјетска власи* са значењем „световна власт” (на супрот црквеној власти).

У Законику је честа употреба термина *власи* (с малим почетним словом) за означавање овлашћења које физичко или правно лице има поводом ствари или других лица. Пре свега се то односи на својинска права (отуда Законик и користи термин *влаштина*), говори се и о *надсипарашкој власи* (оној која контролише старатеља), а помиње се и *родитељска власи* и *очинска власи*. Законик познаје и институт решавања спорова посредством института *добрих људи* (лат. *boni probi homines*), какав постоји и у Пољичком статуу и Грбаљском законуку.

VI. *држина* или *посјед* [чл. 18–25, 45, 811–830. ОИЗ ЦГ], *шемељиша држина* или *правилна држина* [члан 820. ОИЗ ЦГ], *нешемељиша држина* или *неправилна држина* [чл. 18, 820. ОИЗ ЦГ], *привремена држина* [члан 822. ОИЗ ЦГ], *држишељ* [чл. 45, 811, 812, 813, 814, 816, 818–820. ОИЗ ЦГ], *придржник* [чл. 811, 815. ОИЗ ЦГ], *незломислена држина* [чл. 22, 816. ОИЗ ЦГ], *зломислена држина* [чл. 18, 816, 817. ОИЗ ЦГ]; *незломислени држишељ* [чл. 18, 22, 816. ОИЗ ЦГ], *зломислени држишељ* [чл. 18, 23, 25, 816. ОИЗ ЦГ], *самоволна држина* [члан 818. ОИЗ ЦГ], *самоволни држишељ* [члан 819. ОИЗ ЦГ], *незаконити држишељ* [члан 819. ОИЗ ЦГ], *сметане држине* или *одузимање држине* [чл. 19–21. ОИЗ ЦГ], *парниша о сметану држине* или *држинска парниша* [чл. 20, 821. ОИЗ ЦГ]

Општи имовински законик дефинисао је институт *државине* (лат. *possessio vel possessio civilis*, франц. *la possession*, нем. *der Besitz*) и означио га терминима *држина* или *посјед*. У свом писму К. Војновићу Божишић каже да је термин *држина* „учинио као субстантив од глагола држати (*држина као влаштина*)” додајући да је „у Србији државина”; такође констатује да је термин *посјед* „формација према латинском *possessio*”.²⁸

Законик је утврдио кад постоји *шемељиша држина* или *правилна држина*, а кад постоји *нешемељиша држина* или *неправилна држина*. Приликом првог читања нацрта Законика Одбор

²⁸ Маршиновић 1958, 202.

је констатовао да од термина *шемељийа државина* „не може ништа бити боље”, уз напомену да се не би могло рећи *шемељийи држалаи* него да треба увек описно казати: *држалаи шемељийе државине*.²⁹ Ипак, Законик корист термин *законийи држалаи*, као и *самоволни држалаи*, што упућује на начин њиховог стицања државине. У свом писму К. Војновићу Богишић каже да је имао „своје разлоге да се клони ријечи *законийа* и *незаконийа*” (што би „дуго требало објашњавати”) и да се не сећа је ли ко од правника пре њега употребљавао термине *нейравилна* и *нейшемељийа државина*.³⁰

Расправа у Одбора приликом читања нацрта Законика показује да је било колебања између термина *државина* и *држина*, па је се на крају одустало од термина *државина* који је (уз дублет *прийежање*) већ коришћен у Грађанском законнику Србије (§ 198–210). Ваља имати у виду и то да је *Правно-џолиитичка штерминологија за аустријске словенске језике* (стр. 82) имала за овај појам термине *прийежање* и *posjed*, а овај други (*posjed*) користио је и Општи имовински законик.

Грађански законик Србије утврђује да је *државина* „тврда” кад је *закона*, а тада је и *правична државина* или *на праву основана државина*. Случај када *државина* то није, Грађански законик Србије не означава посебним термином већ га дефинише описно. У савременом законодавству (Закон о основним својинскоправним односима) користе се термини *државина*, *законийа државина* и *незаконийа државина*. Атрибути *шемељийа* (*правилна*), *нейшемељийа* (*неправилна*), *закона*, *правична* (*на праву основана*), *законийа*, *незаконийа* упућују на постојање или одсуство правног основа код *државине*. Зато Општи имовински законик у оквиру *нейшемељийе* или *неправилне држине* разликује и *самоволну држину*, која се стиче насиљем, кришом или преваром. За термин *самоволни држишел* Богишић каже у свом писму К. Војновићу да га је сам створио.³¹ Придев *самоволни* јавља се, међутим, и у Његошевом језику.

За лице које има државину Општи имовински законик користи термин *држишел*, Грађански законик Србије *држалаи* или *прийежалаи*, док се у савременом законодавству користи тер-

²⁹ Бојовић 1992, 75–76.

³⁰ Маршиновић 1958, 202–203.

³¹ Маршиновић 1958, 203.

мин *држалац*. У свом писму К. Војновићу Богишић каже да је термин *држишћел* његова „формација”, те да му је „терминација -ел” милија јер је свечанија (сравнити старословенско *Боѡ вседрѣжишћелъ*), затим *дужишћел* и т.д.”

Општи имовински законик увео је и термин *ѣридрѣжник* за лице које фактички држи ствар али за рачун *држишћела*. И за овај термин (лат. *detentor*) Богишић каже да је његова „формација”.³² Савремено законодавство у таквом случају говори о *неѣосредној* и *ѣосредној државини*, па се изводе термини *неѣосредни* и *ѣосредно држалац*, а за случај кад више лица имају државину ствари или права (*судрѣжавина*) користи се термин *судржалац*.

Другачији термини користе се кад треба изразити лични однос држаоца према ствари коју он држи. Оног држаоца који заиста мисли (или је према приликама и основаним узроцима имао мислити) да ствар законито држи Општи имовински законик назива *незломислени држишћел*, а у супротном случају користи термине *зломислени држишћел* и *зломислена држина*. За те термине Богишић каже у свом писму К. Војновићу да их нико није пре њега употребљавао.³³ Грађански законик Србије користи термине *савесни држалац* (или *савесни ѣришћежалац*) и *бесавесни држалац* (или *бесавесни ѣришћежалац*), а савремено законодавство *савесни* и *несавесни држалац*. Приликом првог читања нацрта Општег имовинског законика Одбор је чак био закључио да термини *савјесѣан* и *несавјесѣан* „остају коначно премда *савјесѣина државина* није јасна, али се може поднијети у овом случају”.³⁴ Дакле, била је видљива тежња да се не одступи превише од устаљене терминологије Грађанског законика Србије, али су у завршници рада на припреми Општега имовинског законика однели превагу наведени модификовани термини.

Општи имовински законик користи, дакле, термине *незломислена држина* и *зломислена држина*, Грађански законик Србије *савесна државина* и *бесавесна државина* (*савесно* и *бесавесно ѣришћежање*), а савремено законодавство *савесна* и *несавесна државина*.

³² Марѣинович 1958, 202.

³³ Марѣинович 1958, 202.

³⁴ Бојовић 1992, 75–76.

Око термина везаних за институт *сметиања државине* вођена је расправа у неколико наврата у Одбору током првог читања нацрта Законика. Расправљало се о лексемама *ометиач*, *ометиаџи*, *ометиаени* и о конкурентним облицима *сметиач*, *сметиаџи*, *сметиаени*, па се од првих одустало,³⁵ да би касније било констатовано да је реч (тј. глаголски облик) *ометиа* „непријатна” и да „у Црној Гори има друго значење”, па је и том приликом прихваћен облик *сметиа*.³⁶ И на самом крају другог читања Законика Одбор је констатовано: „Ометати – боље рећи *сметиаџи* јер се може казати *сметиаени* или *онај који сметиа*”.³⁷ Ипак, термини *сметиаени*, *сметиач* и *онај који сметиа* нису уврштени у Законик, док је остао термин *сметиање држине*.

Законик је именовано и спор због сметања државине као *џарница о сметиању држине* или *држинска џарница*. За покретање таквог спора у европском континенталном праву утврђена је посебна врста тужбе, чији су називи напред наведени. За термин *држинска џарница* Богишић каже да је његова „формација”.³⁸

VII. *дуџ* [чл. 395, 475, 478, 529, 530, 537, 596, 597, 603, 604, 609–611, 615, 622, 623, 529, 530, 793, 900, 933. ОИЗ ЦГ], *обвеза* [члан 900. ОИЗ ЦГ], *дуџовинска џрава* [члан 871. ОИЗ ЦГ], *дуџ на обир* [чл. 362, 528. ОИЗ ЦГ], *дуџиџељ* [чл. 527, 535, 536, 545, 546, 548, 556–566, 901, 902, 912, 937. ОИЗ ЦГ], *дуџник* [чл. 540, 541, 543, 545, 547, 548, 556–566, 901, 937. ОИЗ ЦГ], *дуџење* [чл. 210, 212–218, 603, 605–608, 618, 619, 632, 669, 900, 949. ОИЗ ЦГ], *обезбјега (сиџурносџи) дуџа* [чл. 174, 864. ОИЗ ЦГ], *самокуџносџи* [чл. 555, 557, 573, 937, 938. ОИЗ ЦГ], *самокуџни дуџ* [чл. 415, 559. ОИЗ ЦГ], *самокуџни дуџиџељ* [члан 937. ОИЗ ЦГ], *самокуџни дуџник* [члан 937. ОИЗ ЦГ], *недосџиџ* [чл. 180, 321, 938. ОИЗ ЦГ], *усџуџање или усџуџи дуџиџељскоџ џрава* [чл. 603–618, 618, 903. ОИЗ ЦГ], *слијевање или сјеџињење дуџа* [чл. 620, 860. ОИЗ ЦГ]

Терминима дуг (лат. *obligatio*, франц. *l'obligation*, *l'engagement*, *la dette*, нем. *die Schuld*), *дуџење* и *дуџник* Богишић је посветио знатну пажњу, о чему је писао и током израде Законика³⁹ и касније.⁴⁰ Држећи се свога темељног принципа у кодификатор-

³⁵ Бојовић 1992, 76.

³⁶ Бојовић 1992, 160.

³⁷ Бојовић 1992, 187.

³⁸ Марџиновић 1958, 202.

³⁹ Упоредити Боџишић 1998, 379, 398, 404, 405.

⁴⁰ Упоредити Боџишић 1986, 130–141.

ском послу да треба избегавати и најмање измене у речима узетим из народног језика, како би се народу омогућила што лакша разумљивост одабраних израза, он је у неким случајевима ипак био принуђен да чини изузетке и унеколико одступи од тих принципа.

Да би лакше представио проблеме с којима се суочавао, објашњење је везао прво за реч дужник, која је веома жива у народном језику (јавља се и у Пољичком статуту). Али – констатује Богишић – та је реч у оно време имала два значења, тј. означала је обе стране у дужничком односу: 1) онога који је дужан (лат. *debitor*), и 2) онога који дужи (лат. *creditor*). За илустрацију упућује на одредницу *дужник* у *Рјечнику ЈАЗУ*, где је наведено седам примера значења ове речи у смислу *creditor* (од којих један потиче чак из 1399. године). Та појава двојног значења среће се и у другим језицима, и то не само словенским. Тако се у тим језицима наметнула потреба да се утврди посебан термин са значењем *creditor* (у немачком *der Gläubiger*, у чешком *veritel*, у пољском *wierzyciel*, у „хрватско-српском” *vjerovnik* и *üoverilau*), али је те кованице Богишић назвао „ропским преводом” латинског изворника.⁴¹ Стога је његов приступ био другачији.

Богишић прво констатује да у усменом говору употреба једне речи – *дужник* – за две стране у једном односу сама по себи није представљала посебан проблем јер се увек из контекста могло знати о којој је страни реч. Али, како се ширила и писмена комуникација међу људима, нарочито у правном промету, ваљало је ипак у Законик уврстити и посебан назив са значењем *creditor*, а то значи створити нов термин. Пошао је од глагола *дужити*, који Вук у свом речнику тумачи немачким изразом *behaupten dass einer etwas schulde* и латинским *dico mihi deberi*, а илуструје примером народне изреке „Дужи ме стотину гроша”. У том значењу глагол *дужити* коришћен је и у делима Стефана Митрова Љубише, а Богишић га је лично уочио током анкете у Црној Гори. Иако се може десити да неко некога *дужи* и без ваљаног основа (што не иде у прилог везивању глагола *дужити* за појам *creditor*, који увек подразумева постојање правног основа), Богишића је овај глагол ипак задовољио као основа за извођење потребне именице. У избору наставка угледао се на при-

⁴¹ Богишић 1998, 404.

мер *учишѐљ*, која има „свој супротним пасивни појам *ученик*”. Тако је наспрам термину *дужник* настао термин *дужишѐљ*, који је Богишића задовољио тако да је сматрао излишним да тим поводом прибавља мишљење својих пријатеља зналаца језика.⁴² Како сОм тврди, Богишић је касније сазнао да је израз *дужишѐљ* већ употребио лексикограф Стулић у свом делу *Рјечосложје* ([*Rjecosloxyje*] Дубровник, 1806), што је представљало заправо потврду његове идеје. Али, Богишића је још више задовољавала чињеница да се реч *дужишѐљ* усталила у пракси црногорских судова, одакле је већ продирала и у живи говор обичних људи.⁴³

Реч дуг у народном језику такође није лишена двоструког значења: означава и *debitum* и *poten* (овај други термин односи се на носиоца права на повраћај дужене ствари), што су регистровани и старији речници, иако је и у Богишићево време њено друго значење већ било знатно потиснуто, тако да га новији речници више нису наводили (између осталих ни Вуков речник ни *Рјечник ЈАЗУ*). Потпуна диференцијација значења старе речи дуг постигнута је увођењем у Законик термина дужење, као ознаке за право које овлашћује некога да се обрати суду не би ли повратио оно што представља дуг (лат. *poten*, франц. *le droit de créance*, нем. *die Forderung*). То право савремено законодавство (Закон о облигационим односима) означава као *йраво йовериоца да од дужника захйева исйуњење обавезе* док га Грађански законик Србије означава терминима *йражбина*, *йражбено йраво*.

Тиме Богишић није окончао анализу могућег значења у праву речи *дуг*. Он каже да се може схватити и употребљавати у сасвим апстрактном смислу за појам *obligatio*, који је не баш срећно означен новијим калком *обвеза*.⁴⁴ Треба приметити да је сама лексема *обвеза* старијег порекла (у Његошевом језику среће се придев *обвезан*). Богишићу се чинило да је „грехота” не искористити двоструко значење народне речи *дуг* и за ову потребу, па је тако у Законик уместо термина *обвезе* или *облиџације* уврштена реч *дугови*, дакле у њеном широком апстрактном значењу. Тако се и дошло до термина *дуговинско йраво* (уместо *облиџационо йраво*) за правну област која чини обавезни садр-

⁴² Боџишић 1986, 135.

⁴³ Боџишић 1986, 137.

⁴⁴ Боџишић 1986, 140.

жај кодекса грађанског (имовинског) права, а код нас је уређена Законом о облигационим односима.

С правним појмом *дуџ* везују се савремени појам *солидарни дуџ*, односно *солидарна одговорност*, који Грађански законик Србије (§ 504, 545, 697, 804, 831, 834. ГЗС) означава изразом *одговорност један за све и сви за једно*. Зато савремено законодавство (Закон о облигационим односима) познаје институте *солидарне одговорности*, *солидарних дужника* (било који од дужникО може исплатити дуг повериоцу) и *солидарних поверилаца* (било који од поверилаца може примити исплату дуга). За те појмове Законик уводи нове термине: *самокујност* (франц. *la solidarité*, нем. *die Correalität*), *самокујни дуџ* (лат. *obligatio in solidum*, франц. *la dette solidaire*, нем. *die Solidarobligation*), *самокујни дужници* и *самокујни дужишељи*. За те термине Богишић каже у свом писму К. Војновићу да су његова творевина: „Прва половина ријечи узета је из *composita самопрећ*, *самогруџ* и т.д., а друга из *инокујан универсалис*.”⁴⁵ Приликом првог разматрања нацрта Законика Одбор је констатовао да *орџачлук* и *орџаици* значи исто што и термин *самокујно*,⁴⁶ али га Богишић није посебно коментарисао.

Термином *дуџ на обир* (књаз Никола је предлагао да се израз *обир* замени изразом *избир*)⁴⁷ Општи имовински законик означава институт које савремено законодавство назива *право избора* или *алтернативне обавезе* (лат. *obligatio alternativa*, франц. *l'obligation alternative*, нем. *die Wahlobligation*). Термином *обезбјега* (*сиџурности*) *дуџа*⁴⁸ Законик означава институте које савремено законодавство познаје под називом *средства обезбеђења дуџа* (капара, хипотека и сл.). За институт *цесија* или *устујања пошраживања уговором* (лат. *cessio*, франц. *la cession*, нем. *die Abtretung eines Rechtes*) Општи имовински законик користи термин *устујање* или *устуј дужишељскоџ права*, мада је приликом књажевог и Богишићевог читања нацрта Законика закључено да израз *уступ* може бити брисан.⁴⁹ У Пољичком статуту налази се, пак, термин *иступ* у истом значењу, што је могло

⁴⁵ Марџиновић 1958, 203.

⁴⁶ Бојовић 1992, 102.

⁴⁷ Бојовић 1992, 177.

⁴⁸ Бојовић 1992, 158, 187.

⁴⁹ Бојовић 1992, 179.

деловати инспиративно на Богишића. За термин *слијевање* или *сједињење дуџа* (лат. *confusio* [*consolidatio*], франц. *la confusion* [*la consolidation*], нем. *die Vereinigung des Rechtes und der Verbindlichkeit in einer Person*) Богишић у свом писму К. Војновићу каже да је такође његова творевина,⁵⁰ а о томе је расправљао и Одбор приликом првог читања нацрта Законика.⁵¹ Грађански законик Србије (§ 910) овај институт назива *сјојење дуџа*, а савремено законодавство *сједињење обавеза (конфузија)*.

Богишић каже како се не сећа да је термин *оџџлаџа* (као и термин *доџлаџа*) сретао у правничким списима пре доношења Законика. Није га нашао ни у Вуковом речнику, али га је лично чуо у Црној Гори⁵² (мада није био забележен током анкете 1873. године).⁵³ Како је значење лексеме *оџџлаџа* („оно што се даде на рачун каква дуга, као дјелимични намир”) за њега било веома јасно, он ју је терминологизовао и уврстио у Законик.

Богишић објашњава и значење лексеме *доџлаџа*, уз напомену да је и Рјечник ЈАЗУ регистровао глагол *доџлаџиџи*. С обзиром на значење лексеме *доџлаџа* („Доплата је оно, што при намиривању рачунО између двојице имаоникО она страна, чији је дуг према другој крупнији, даде овој, да би им се тиме рачуни изравнали.”), по Богишићевом мишљењу она би се могла употребљавати у финансијама и за синоним термина *салго*.⁵⁴ Он је, пак, у Законик уврстио глагол *доџлаџиџи*, с тим што се тај глагол јавља само у једном случају (члан 615).

За термин *недосџиџ* (именица женског рода) Богишић каже да је нигде није срео у правној литератури са значењем које јој придаје Вук: „1) оно што није достигло, нпр. у платну, 2) поснији клас од жита у љетини”. Прво значење речи које наводи Вук, а оно је доста широко, Богишићу је изгледало сасвим прикладним да означи и оно што недостаје (или *не досџиџе*) при каквом плаћању. Стога је уврштена у Законик са значењем недоплаћене своте, а по Богишићевом мишљењу била је подесна и као синоним за термин дефицит у области финансија, што је већ

⁵⁰ Марџинович 1958, 203.

⁵¹ Бојовић 1992, 93.

⁵² Боџишић 1986, 126.

⁵³ Боџишић 1984, 437.

⁵⁴ Боџишић 1986, 126.

сфера јавног права.⁵⁵ У завршници другог читања нацрта Законика Одбор је констатовао да се *недостиг* може разумети.⁵⁶

VIII. *законодавац* [члан 771. ОИЗ ЦГ], *законотворец* [члан 783. ОИЗ ЦГ], *закон* (чл. 11, 771, 773–778. ОИЗ ЦГ), *дјејство закона* [чл. 63, 263, 775. ОИЗ ЦГ], *преинача* Законика / *закона* [члан 1. ОИЗ ЦГ], *извињање за неизазнавање закона* [члан 722. ОИЗ ЦГ], *узајамна примјена земаљских и иноземних закона* [чл. 786–800. ОИЗ ЦГ], *узајмица с држављанима иностранних држава* [члан 8. ОИЗ ЦГ], *шумачење закона* [члан 4. ОИЗ ЦГ], *погодбе* [чл. 3, 781. ОИЗ ЦГ], *двојба* [члан 1027. ОИЗ ЦГ] *правила благодарења и поштења* [члан 785. ОИЗ ЦГ], *правила обичне људкости* [члан 785. ОИЗ ЦГ], *непоштење* (члан 428. ОИЗ ЦГ), *зла намјера* или *зло лукаштво* (чл. 270, 234, 236, 428. ОИЗ ЦГ)

Приликом првог читања нацрта Законика Одбор је заузео ставове око неколико сродних термина:⁵⁷ *законодавац* је боље од *узаконитељ* (у Законнику се јавља још и термин *законотворец* [лексема *творец* регистрована је као *славенизам* у Његошевом језику]); „ријеч *дјеловање* није позната ни књижевницима нити народу, дочем је стара ријеч *дјејство*, *дјејствованање* познатија у књизи и народу” [лексема *дјејствије* регистрована је као *славенизам* у Његошевом језику]; остаје *преинача* за модификације закона [у Његошевом језику среће се глагол *преиначити*]; *извињање* [за *неизазнавање закона*] прихваћено је уместо *исрицавање*, „ријечи која је позната у овом смислу у другим крајевима, али у Црној Гори не” [у Његошевом језику постоји глагол *извињавају се*, за који је констатовано да је презет из рускословенског, а потом „адаптиран”]; *шумачење* [*закон*], *шумачити*; *погодбе* (са значењем „аналогија”) „остаје док се не би што друго нашло” [у Његошевом језику регистрована је лексема *погодан*, која је квалификована као *славенизам*, а јавља се и у неким статутима приморских градова и општина на народном језику]. Ови су термини задржани у Законнику, а јављају се и изрази *узајамна примјена земаљских и иноземних закона* и *узајмица с држављанима иностранних држава* за означавање примене принципа реципроцитета у међудржавним односима [у Његошевом језику срећу се глаголи *узајмити* и *узајмљивају*].

⁵⁵ Божишић 1986, 125.

⁵⁶ Бојовић 1992, 188.

⁵⁷ Бојовић 1992, 71–74.

У Општем имовинском законнику користи се термин *бла̄онаравље* (лат. *bonae mores*, франц. *les bonnes moeurs*, нем. *die gute Sitten*), који у Грађанском законнику Србије (§ 13) има облик *бла̄онаравије*. У савременом законодавству (Закон о облигационим односима) за исти појам користи се термин *морал*.

Законик говори и о *правилима бла̄онаравља и њошӣења*, која дефинише на следећи начин: „Правилима бла̄онаравља и поштења називљу се, у овоме Законнику она правила обичне љуцкоте и правичности, на покораване којима Власт у опште не може свагда управо да принуди, али за то народна савјест свагда осуђује оне који та правила преступају.”

Приликом првог читања нацрта Законика прихваћено је објашњење да „љуцкота [савр. *људскос̄ӣ* – М. Л.] готово заступа ријеч *морал* – што поштење не може заступити ту ријеч јер може имати двојаки смисао, нпр. човјек може бити јунак али не и поштен”.⁵⁸ Законик има и термин *неџошӣење*.

Законик користи дублетне термине *зла намјера* и *зло лукавс̄иво* (лат. *dolus malus*, франц. *le dol*, нем. *die Arglist* или *die böse Absicht*). У вези с њима Богишић је дао напомену да у Црној Гори речи *лукавс̄иво*, *лукав*, *лукаво* немају „сасвијем онако значење као у другим српским и хрватским покрајинама” и закључује: „У Црној је Гори значење тијех ријечи много слабије, које се већином приближује: умјешности и допуштеној хитрости.”⁵⁹ Стога је уз лексему *лукавс̄иво* додао и придев *зло* да би се добио правни термин који има значење другачије од уобичајеног и допуштеног лукавства. У том значењу Грађански законик Србије (§ 819) употребљава термин *злонамера*, *Правно-џолиџичка џерминологија за аусџријске словенске језике* (стр. 33, 100) термине *лукавс̄иво* (*лукавс̄иво*), *зла намисао* (*зла намисао*), *зла намјера*, а савремено законодавство (Закон о облигационим односима) термине *намера* и *умишљај*.

IX. *зало̄* или *зложно џраво* [члан 862. ОИЗ ЦГ], *зало̄а* [чл. 82, 172–180, 863–866, 869. ОИЗ ЦГ], *џрезало̄а* (члан 179. ОИЗ ЦГ), *џокрејни зало̄* [члан 625. ОИЗ ЦГ], *неџокрејни зало̄* [члан 625. ОИЗ ЦГ], *засџава* [чл. 193–221, 865. ОИЗ ЦГ], *засџавна књиџа* [члан 865. ОИЗ ЦГ], *заклада* или *џрајна задужбина* [чл.

⁵⁸ Бојовић 1992, 73.

⁵⁹ Боџишић 1998, 396.

755–760, 763–766. ОИЗ ЦГ], *ѿодлоѿ* [чл. 183, 184, 186, 188, 189, 190, 191, 625, 864, 869, 870. ОИЗ ЦГ]

Приликом првог читања нацрта Законика било је више дилема око термина из области *заложноѿ ѿрава*. Тако је констатовано у односу на понуђена решења: „Пошто с овђе назначује име свије врсти залога, држи се да ће боље бити да се то што се прије назвало *залоѿ* назове *ѿокрејина залоѿа*, а оно што назвасмо *ѿодлоѿ* – да се назове *неѿокрејина залоѿа*...”⁶⁰ И на самом крају другог читања нацрта Законика постојала је дилема око тога који израз узети: *неѿокрејини залоѿ* или *заклад*.⁶¹ У свом писму К. Војновићу⁶² Богишић каже да се и облик залог и облик *залоѿа* користе у народном језику и имају једнако значење истичући, ипак, да се у Црној Гори *залоѿа* зову „мале пушке сребрне, јер се оне и дају обично у залог”.

А о томе како је сузио једно од тих значења Богишић говори у свом чланку *Технички ѿтермини у законодавсѿиву*, где каже: „Има пак случајева, да кодификатор сматра за мање зло увеличати или смањити појам неким ријечима, неголи уводити нову ријеч. Ми налазимо наличнијех примјера у свијем европским законима. Тако нпр., значење ријечи *залоѿ* (*ле ѿаѿе, дас Пфанд*) сужено је тијем, што се у законима употребљава искључно у смислу залога покретног имања. [...] У српском језику то је конкретно питање барем упроштено тијем, што имају два облика за тај појам, и то: залог мушког, и залога женског рода, те кад се не би нашло што боље, могло би се узети: први у једном смислу, други у другом.” Лексему залог бележе и старији речници: Микаљин, Витезовићев, Дела Белин, Белостенчев, Јамбрешићев, Волтићев, Стулићев, а од новијих речника Вуков, Шулеков, Броз-Ивековићев и Мажуранићеви *Приноси*; налази се и у Његошевом језику.

У Општем имовинском законнику значење терминима *залоѿ* и *залоѿа* одређена су нешто другачије. Термин *залоѿ* има дублет *заложно ѿраво*, који му ближе одређује значење (лат. *pignus foto sensu*, франц. *le nautissement*, нем. *das Pfandrecht*). Овај институт Грађански законик Србије означава дублетним терминима: *ѿраво залоѿе* или *заложено ѿраво*. Готово на исти начин (*ѿраво залоѿе* или *заложно ѿраво*) то чини савремено законодав-

⁶⁰ Бојовић 1992, 95.

⁶¹ Бојовић 1992, 187.

⁶² Марѿиновић 1958, 201.

ство (Закон о основним својинскоправним односима), а слично и *Правно-џолиџичка џерминологија за аусџријске словенске језике* (стр. 386): *џраво залоџа, џраво на залоџу*.

Облику женског рода овог термина, тј. термину залога у Законику је намењено значење које се у Грађанском законуку Србије (§ 305) изражава термином *џокрејџна залоџа* (*ручна залоџа*) (лат. *pignus stricto sensu*, франц. *le gage*, нем. *das Handpfand* или *das Faustpfand*). *Правно-џолиџичка џерминологија за аусџријске словенске језике* (стр. 206, 269) назива овај институт *џокрејџни залоџ, ручни залоџ; џокрејџни залоџ; ручна (џокрејџна) залоџа*, а савремено законодавство само залога.

За термин *џрезалоџа*, употребљен у Општем имовинском законуку, и термин пазалога, употребљен (§ 313) у Грађанском законуку Србије (лат. *subpignus*, нем. *das Afterpfand*), Богишић каже у свом писму К. Војновићу: „*Презалоџа* је народна ријеч, и то чиста; *џодзалоџ* се не говори (*Unterpfang*); а *џазалоџа* је чиста погрешка, јер *џа* значи *contra* или нешто што је фалсификовано, потварање и т.д.” У *Правно-џолиџичкој џерминологији за аусџријске словенске језике* (стр. 14) за овај институт користи се термин *џодзалоџ, џодзалоџ*, а у савременом законодавству термин *џодзалоџа*.

За институт који Грађански законик Србије (§ 305, 326) назива *неџокрејџна залоџа*, или *баџџинска залоџа*, или *миљачка залоџа*, или *хиџоџека* (лат. *hypotheca*, франц. *l'hypothèque*, нем. *die Hypothek* или *das Grundpfand*) Општи имовински законик има термин *засџава*. Овај институт *Правно-џолиџичка џерминологија за аусџријске словенске језике* (стр. 283, 262) назива: *неџокрејџна залоџа, хиџоџека, земљџиџни залоџ; неџокрејџни залоџ, земљџиџна залоџа*, а савремено законодавство *хиџоџека*.

У завршници читања нацрта Законика Одбор је констатовао да се у односу на „непокретнину” може „узети или *неџокрејџни залоџ* или *заклаг*, али треба се чувати да говорећи о *засџави* не буду названа: *залоџ, заложено* и т.д.” Тако се појавио и термин *засџава* (који постоји и у Пољичком статуту), али он није даље коментарисан, с тим што је очигледно да је заменио термин *заклаг* (који иначе постоји у Пољичком статуту). Тако се и током првог читања нацрта Законика говорило о *заклагним књџама*,⁶³ али је Законику употребљен термин *засџавна*

⁶³ Бојовић 1992, 98.

књиџа. За ову врсту јавних књиџа прописи Краљевине Србије (Уредба о интабулацији) користили су термин *инџабулациона књиџа*, а савремено законодавство термин *јавна књиџа* (у ширем смислу) или *земљишина књиџа*.

У писму К. Војновићу Богишић је прокоментарисао термине *заклада* и *заклад*. Каже да се оба облика употребљавају у два значења: 1) „оружје и друге драгоцене ствари”, 2) као синоним за залог [термин *заклад* користи се и у Пољичком статуту]. Богишић даље образлаже: „У српском законодавству ова је ријеч најприје примљена као *fundatio*, и како она одговара старословенском, ја ју примих такође. *Задужбина* је чисто народна ријеч.” Термин *заклада* (дакле, с обликом женског рода, какав се јавља и у Витезовићевом речнику) употребљен у Законику као дублетни термин за институт *џрајне задужбине*. Овај институт *Правно-џолиџичка џерминологија за аустријске словенске језике* (стр. 214) назива *фонд*, *заклада*, а савремено законодавство (Закон о задужбинама, фондацијама и фондовима Републике Србије) *задужбина*.

Термин *џодлоџ* добио је у Законику сасвим уско значење: установе *антихресе* (лат. *antichresis*). Иако ту установу Грађански законик Србије не спомиње, она је, како истиче Богишићев савременик Андра Ђорђевић, позната нашем народу: „давање земље дужникове повериоцу у реум није ништа друго до антихрезис”.⁶⁴ Прихватајући правила обичајног права, установу *антихресе* признаје и савремено законодавство.⁶⁵ У вези с термином *џодлоџ* Богишић у свом писму К. Војновићу каже: „Глагол подложити има у народном језику, али субстантива нема; ја га учиних из реченога глагола како учиних *дужџиџеља* из *дужџиџи*.”⁶⁶ Лексему *џодлоџ* бележе и Микаљин и Стулићев речник.

Х. *ималаи* [члан 801. ОИЗ ЦГ], *имаоник* [чл. 10–13, 801, 954–959. ОИЗ ЦГ], *лични имаоник* [члан 954. ОИЗ ЦГ], *нелични имаоник* [чл. 169, 954. ОИЗ ЦГ], *смрџи* [члан 675. ОИЗ ЦГ], *изјава џунољейџиџва* [члан 638. ОИЗ ЦГ], *изјава о смрџи (одсудџна човјека)* [члан 678. ОИЗ ЦГ], *власџиан* [чл. 10, 17, 24, 29, 34, 40, 47, 53, 64, 108, 110, 113, 117, 135, 138, 144, 149, 156, 162, 170, 171, 174, 177, 179,

⁶⁴ Ђорђевић 1986 [1888], 495.

⁶⁵ Лексикон *џрађанскоџ џрава* 1996, 26.

⁶⁶ Марџиновић 1958, 291.

197, 211, 217, 236, 255, 267, 295, 298, 315, 334, 336, 343, 361, 374, 380, 385, 387, 398, 403, 410, 421, 428, 453, 478, 516, 527, 528, 536, 549, 557, 558, 562, 564, 595, 598, 604, 613, 616, 631, 635, 643, 653, 654, 658, 659, 665, 695, 745, 873, 902, 917, 943, 966. ОИЗ ЦГ], *зайрјетиа расїола-гања имовином* [чл. 637, 658. ОИЗ ЦГ], *судска забрана (зайїї)* [чл. 106, 612. ОИЗ ЦГ]

За означавање института *їравног субјекїа* (тј. носиоца права и обавеза према важећем законодавству)⁶⁷ током првог читања нацрта Законика конкурисала су два термина *ималац* и *имаоник*.⁶⁸ Касније су разлучена њихова значења. За термин *ималац* резервисано је најшире значење, што се види из формулације одредбе у Законику: „*Ималац* се, у народном језику, зове свак ко има нешто у имовини својој”. Лексему *ималац* бележи и Стулићев речник.

Термин *имаоник* задржан је за означавање правног субјекта, који Законик дефинише на следећи начин: „*Имаоник* је пак, у овоме Законику, не само онај који доиста нешто има него уопште сваки човјек, па и свака установа (као држава, црква и т.д.) којима се признаје право и подобност имати своју сопствену имовину.” Грађански законик Србије (§ 17, 36–59) институт правног субјекта назива једноставно *лице*. За термин *имаоник* Богишић у свом писму К. Војиновићу каже: „Моја творевина”.⁶⁹

Дакле, *имаоник* може бити: 1) *физичко лице*, за које Општи имовински законик користи термин *лични имаоник*, 2) *їравно лице*, за које Законик користи термин *нелични имаоник*. Одбор је још приликом првог читања нацрта Законика закључио да су за „*їерсона јуридика* [*persona juridica*] нађене двије ријечи, од којих ће се изабрати једна, а то су: *безлични имаоник* или *їосїављени имаоник*”; а да „човјек као лице постаје у оба случаја *лични имаоник*”.⁷⁰

Физичко лице (без обзира на то да ли је *имаоник* или не) Законик назива *чељаде*. За чин престанка живота (тј. за момент престанка постојања *чељадеїа*, односно *имаоника*) Богишић је био предвидео термин *умрће*, који на крају другог читања нацрта Законика ипак није прихваћен, па се остало при

⁶⁷ Лексикон грађанског права 1996, 534.

⁶⁸ Бојовић 1992, 74.

⁶⁹ Марїиновић 1958, 203.

⁷⁰ Бојовић 1992, 74.

устаљеној лексеми *смрѿи*.⁷¹ За термине *изјава ѿунолејѿсѿива* (лат. *venia aetatis*, франц. *l'emancipation*, нем. *die Vollj hrigke-
it serkl rung*) и *изјава о смрѿи* (*огсуѿина човјека*) (франц. *la
declaration d'absence*, нем. *die Todeserkl rung*) Богишић каже у
свом писму К. Војновићу да су то нове „форме”, које је он
сачинио, иако су употребљене речи народне.⁷² Грађански зако-
ник Србије (§ 51, 152) за ове институте користи термине *о -
лашавање малолетно * за *ѿунолетно * и *о лашавање несѿало *
за *умрло *, а савремено законодавство термине *сѿишање ѿслов-
не сѿособносѿи ѿре ѿунолетсѿива* и *о лашавање несѿало * за
умрло .

Институт правног субјекта (*имаоник*) укључује постојање
одређених овлашћења, што је Законик формулисао овако:
„Сваки је човјек имаоник, тј. у границама закона свак је потпу-
но властан имати своју сопствену имовину: тећи је, уживати и
тиме по вољи располагати” (члан 10). Особину имаоника да по-
седује одређена овлашћења Законик означава лексемом (приде-
вом) *власѿан* („овлашћен”), која је честа у Законику јер се ради
о бројним овлашћењима имаоника. Лексема *власѿан* (као и лек-
сема *шировласни*) регистрована је као славенизам у Његошевом
језику.

Међутим, Законик има институт који назива *заѿрјеѿа рас-
ѿола ња имовином* (лат. *interdictio*, франц. *l'interdiction*, нем. *das
Verbot*), који се у савременом законодавству (Закон о облигацио-
ним односима) назива *лишење* или *о граничење ѿсловне сѿособ-
носѿи*. Поводом термина запрјета Богишић каже у свом писму
К. Војновићу да је „*забрана* у народном језику ограда каква гОја
куда не смије улазити стока”, али је он уз тај термин узео и тер-
мин *заѿрјеѿа* (која му се више „милила”) држећи се правила да
„никоме не нарињује својих изума”, па је оставио да правни
живот реши „коме ће се од ова два термина привољети”. У Ње-
гошевом језику јављају се глаголи *заѿрећиваѿи* и *заѿријеѿиѿи*,
али не и именица *заѿрјеѿа*.

Лексему *забрана* Законик користи у оквиру двочланог
термина *сујска забрана*, који има дублет запт. Богишић је у
свом чланку⁷³ прокоментаришао значење речи *заѿѿи* у Србији и

⁷¹ Бојовић 1992, 188.

⁷² Марѿиновић 1958, 202.

⁷³ Боѿишић 1998, 380.

Црној Гори. Каже да је Вук у свом речнику навео („ваљда за Србију”) реч *зайџи* за појам *дисциплина*, док је лично слушао да се у Црној Гори и „оближим крајевима” за тај појам користи реч *сџеџа* (у Његошевом језику јављају се обе речи: и *забрана* и *зайџи*). Међутим, коментарише даље Богишић, реч *сџеџа* у Србији (по Вуковом речнику) има значење *verachärftete Polizei, Cordon gegen die Pest* и сл., док реч *зайџи* у Црној Гори означава институт *sequestratio*. Управо у том другом значењу Богишић је употребио реч запт као дублет за термин *судска забрана*. За овај институт у савременом законодавству (Закон о извршном поступку) користи се термин *принудно извршење судске одлуке*.

XI. *јемсџиво* [чл. 457–472, 895, ОИЗ ЦГ], *јемаи* [чл. 457, 460–472, 617, 894. ОИЗ ЦГ], *јамаи* [члан 617. ОИЗ ЦГ]

Код института *јемсџива* констатовано је приликом првог читања Законика да је облик *јемсџиво* обичнији него *јамсџиво*, па је задржан први назив. Истовремено је констатовано „да се не говори ујемчити или подјемчити”. Зато је уопште и термин *јемаи* (лат. *fidejussor*, франц. *la caution*, нем. *der Bürge*), како је и у Грађанском законнику Србије (§ 829). Ипак, у једном члану Општега имовинског законика среће се и облик *јамаи*, што је очигледно омашка при уједначавању текста Законика. *Правно-џолиџичка џерминологија за аустријске словенске језике* (стр. 104) јемца назива *џорук*, *џорук*. У Његошевом језику јављају се *јемсџиво* и *јемаи*, у Грбаљском законнику термин *јемаи*, а у Пољичком статуту термин *јамаи*.

XII. *куџовина*, или *куџња*, или *џродаја* (чл. 222–224, 228, 251–257, 872. ОИЗ ЦГ), *куџовина на обид или окушај* [чл. 251], *јавна џродаја* [чл. 55, 89, 191, 180, 214. ОИЗ ЦГ], *џијена* [чл. 223, 224, 227. ОИЗ ЦГ], *џијена која долази од лична омиља*[члан 926. ОИЗ ЦГ], *каџара* или *задавак* [чл. 550, 551, 934. ОИЗ ЦГ], *окусџаниџа* [чл. 552, 935. ОИЗ ЦГ], *уречена џлоба*, или *уџговорена џлоба* [чл. 553–555, 936. ОИЗ ЦГ], *уџговорена џеџоба* или *уџговорена дужносџи* [чл. 553, 554, 898. 936. ОИЗ ЦГ], *џоџражни оуџам* [члан 874. ОИЗ ЦГ]

Око института *куџовине* и *џродаје* (лат. *emptio et venditio*, франц. *la vente*, нем. *der Kauf u. Verkauf*) било је више терминолошких дилема током читања нацрта Законика. Сва три члана

Одбора из Црне Горе била су за то да се остане при устаљеном термину *кујовина* (па тако и при термину *їраво їрече кујовине*), а Богишић је сматрао да је „доиста љепша ријеч *куїња* јер казује акт куповања”.⁷⁴ У свом писму К. Војновићу Богишић каже да у Дубровнику старији људи још говоре *куїња*⁷⁵ (то је забележио у Вук у свом речнику, с тим што лексему *куїња* бележе и Стулићев и Даничићев речник, а јавља се и у делима Сима Матавуља, Лазара Комарчића, Григорија Божовића, Ива Козарчанина, Исака Самоковлије, Ранка Маринковића и Светозара Ђоровића). На крају су усвојена оба термина као дублети.

Грађански законик Србије (§ 641. ГЗС) користи термине *їродаја* и *кујовина*, *кујовање* и *їродаја*, а *Правно-їолиїичка їтерминологија за аусїријске словенске језике* (стр. 299, 565) термине *куїња* и *їродаја*. Дакле, видљива је сличност термина Општега имовинског законика с терминима из оба ова старија извора. У савременом законодавству (Закон о облигационим односима) говори се о *уговору о їродаји*, али се у правној теорији користи и термин *кујоїродаја*.⁷⁶ За институт *јавне їродаје* чланови Одбора одбацили су термине *кличба* и *личба* јер су им били неразумљиви (осим Богишићу). У Пољичком статуту јавља се само термин *їродаја*.

Законик користи и термин *кујовина на обиг* или *окушај* (лат. *emptio ad gustum*, франц. *la vente ad gustum*, нем. *der Kauf auf Besicht oder Probe*). За употребљене лексеме (*кујовина*, *обиг*, *окушај*) Богишић у свом писму К. Војновићу каже да су народне, али их је он први употребио као целовит термин.⁷⁷ Лексема *обиг* регистрована је, међутим, као славенизам у Његошевом језику, уз напомену да је „направљена од црквенословенске речи *обидга*”.⁷⁸ Грађански законик Србије (§ 645) ову врсту куповине назива *кујовина сївари које кушаїи ваља*, а *Правно-їолиїичка*

⁷⁴ Бојовић 1992, 188.

⁷⁵ Марїиновић 1958, 202.

⁷⁶ Лексикон грађанског їрава 1996, 308.

⁷⁷ Марїиновић 1958, 202. У свом писму К. Војновићу Богишић даје и ово објашњење: „*Обиг* (долази од *обвиог*, па по језикословном закону да двије дентале не могу опстати једна уз другу в је испало – ср. *Обод*, село код Цавтата, које долази од *Обвоог*) јест ријеч народна, а иако *абсолейна*; ја ју слушах као дијете још кад се туцају с црњим јајима на Ускрс; један играч кад се боји да је јаје другога играча тврђе, каже: 'Дај да обидим', тј. окуша ударајући полако њиме о зубе је ли и на колико тврдо; усталом говори се у пјесмама и о мегданцијама да су се *обидили*. 'Да се окушамо', говоре такође мегданције у пјесмама.”

⁷⁸ Сїијовић 1992, 180.

терминологија за аустријске словенске језике (стр. 398) назива *куйња на оґлед*; *куйња на оґлед*. Савремено законодавство користи термин *куйовина на йробу*.

Термин *цијена* (нем. *der Wert*) исти је као и у Грађанском законнику Србије (§ 642) и у *Правно-йолийичкој терминологији за аустријске словенске језике* (стр. 639). Ону врсту цене коју савремено законодавство (Закон о облигационим односима) назива *цена из особийе наклоносийи* (лат. *pretium affectionis*, нем. *der Affectionswert*) Општи имовински законик назива *цијена која долази од лична омиља*, мада је током читања нацрта Законика био разматран и израз *цијена омиља ради*.⁷⁹ У свом писму К. Војновићу Богишић каже да је од глагола *милиийи се* створио „номен” *омиље* према *ковиље* и сл., те да за тај институт (*pretium affectionis*) „нијесмо никаква термина имали”.⁸⁰

И око одређивања термина за тзв. средства обезбеђења купопродајног уговора било је дилема приликом читања нацрта Законика. Термин *кайара* (лат. *arrha confirmatoria*, франц. *les arrhes*, нем. *das Angeld*) добио је дублет *задавак* иако је у једном моменту за то конкурисао и термин *уставница*.⁸¹ Термин *задавак* среће се, међутим, у старијим речницима: Витезовићевом, Дела Белином, Белостенчевом, Волтићевом и Стулићевом. У Грбаљском законнику јавља се само *кайара*. Грађански законик Србије (§ 550) користио је искључиво термин *кайара*, као и *Правно-йолийичка терминологија за аустријске словенске језике* (стр. 29), а у употреби је и у савременом законодавству (Закон о облигационим односима).

Друго средство обезбеђења Општи имовински законик назива *одусийаница* (лат. *arrha poenitentialis*, нем. *das Reugeld*), као и савремено законодавство, а Грађански законик Србије (§ 551) и *Правно-йолийичка терминологија за аустријске словенске језике* (стр. 431) имају и дублете *йишманлук* (*Правно-йолийичка терминологија за аустријске словенске језике* још и термин *одусийаийнина*).

Треће средство обезбеђења купопродајног уговора Законик назива *уречена глоба* или *уговорена глоба* (лат. *stipulatio poenae*, франц. *la clause pénale*, нем. *die Conventionalstrafe*), а савре-

⁷⁹ Бојовић 1992, 187.

⁸⁰ Мартиновић 1958, 202.

⁸¹ Бојовић 1992, 178.

мено законодавство *уговорна казна*. Грађански законик Србије за овај институт нема посебан термин, а *Правно-џолићичка џерминологија за аустријске словенске језике* има термине (стр. 120) *накнадбина, накнадбина*. Током читања нацрта Законика терминима *уговорена џлоба* и *уговорена џеџоба* придавано је синонимско значење,⁸² али је касније термин *уговорена џеџоба* везан (као дублет) за институт *уговорена дужности* (лат. *modus*, франц. *la mode*, нем. *die Auflage*), који се у савременом законодавству назива *уговорна обавеза*. У Пољичком статуту користи се термин *џлоба*.

С купопродајом је у вези и институт који савремено законодавство (Закон о облигационим односима) назива *оџговорности* за *џравне недостижности* или *заштјишћа од евикције* (лат. *evictio*, франц. *l'éviction*, нем. *die Entwährung, Gewähr*). Тај институт Општи имовински законик назива *џоџражни оџузам*, *Правно-џолићичка џерминологија за аустријске словенске језике* (стр. 250) назива га *џоручанство, џоручанство*, а Грађански законик Србије (§ 655) дефинише га на описан начин.

ХШ. *Кућа, или кућна заједница, или домаћа заједница* [чл. 686, 687, 691, 696, 692, 698, 964, 965, 700–702, 705–708, 965. ОИЗ ЦГ], *кућње чељаде* [члан 689. ОИЗ ЦГ], *домаћин, или кућни сџарјешина, или сџарешина Куће* (чл. 395, 441, 672, 691, 693, 698. ОИЗ ЦГ), *особина* или *особак* [чл. 483, 688–690, 967. ОИЗ ЦГ], *домазеџ* [члан 670. ОИЗ ЦГ], *сиرويћа* [члан 347. ОИЗ ЦГ]

У свом раду *О облику названом инокошћина у сеоској џородици Срба и Хрватића*,⁸³ који је писао при крају рада на припреми Општега имовинског законика, Богишић је детаљно расправљао и о називима (терминима) за два типа сеоске породице код Срба и Хрвата – *задружној* и *инокосној*, и извео је прецизне закључке. Он констатује да се у речнику законодаваца и правника већ одомаћео термин *задруџа* за први тип породице (у таквој заједници живе браћа са својим женама и децом, а често и други сродници), а осврнуо се и на одредбе Грађанског законика Србије (§ 57), које овај тип породице назива *задружна кућа* или *задруџа*. Богишић истиче да се термин *задруџа* већ може наћи у Вуковом речнику, али с тим у вези ставља примедбе Вуковом

⁸² Бојовић 1992, 187.

⁸³ Видети: Боџишић 1998, 471–500.

лексикографском поступку, уза све поштовање које исказује „правом обновитељу сувремене српске књижевности”. За придев *загружан* (*загружна*, *загружно*) Богишић каже да се среће у свим крајевима у којима живе Срби и Хрвати, и то „у општем смислу, који је Вук утврдио у свом речнику”. Израз *инокосна* (*инокосан*, *инокосно*) по Богишићевом мишљењу представља реч са супротним значењем од речи *загружна* и она је такође честа у народном језику.

Богишић међутим тврди да у народном језику не постоји именица *загруџа* за означавање задружне породице, те тако замера и Вуку што је унео овај израз у свој речник „искључиво посвећен живоме народном језику”. Исту примедбу ставља и у односу на израз *инокошићина*, за коју сматра да је настала из пера „књижевника”. На крају Богишић закључује: „Општа ријеч, којом се означава у народном језику проста или сложена породица, јесте *кућа*, ријеч коју налазимо с истим значењем од ЦИВ века у Законику Душановом (чл. 65, 68, 70). Кад народ хоће да означи с довољним бројем радника (јер од количине радних руку зависи благостање породице), он ријечи *кућа*, као што смо казали, додаје придев *загружна*, а у противном случају придев *инокосна*.” Своје противљење чак Вуковом ауторитету Богишић поткрепљује „аутентичним сведочанствима” лица која живе у јужним крајевима, као што су Стефан Митров Љубиша и Вук Врчевић, али и људи из других предела где живе Срби и Хрвати. Штавише, Богишић тврди да се изрази *загруџа* и *инокошићина* не налазе ни у једном штампаном акту у Кнежевини Србији пре доношења Грађанског законика Србије, као ни у Даниловом законику у Црној Гори. У вези с тим ваља приметити да Грађански законик Србије (§ 507) такође користи дублете: *загруџа*, *кућа* и *кућа загружна* „за разлику од инокосне”.

На тај начин Богишић је објаснио своје опредељење да у Општи имовински законик уврсти термин *Кућа*, уз дублете *кућна заједница* и *домаћа заједница*. Приликом првог читања нацрта Законика Одбор је, расправљајући опширно о суштини овог института, констатовао да је „ријеч *кућа* обичнија, али је ниже феле и било би боље да се узме дом, али пошто је необичнија та ријеч, нека се каже у наслову *дом* или *кућа*”.⁸⁴ Законик је ипак дао предност у народу устаљеном термину *кућа*, а

⁸⁴ Бојовић 1992, 134.

дублет *домаћа заједница* јавља се два пута у насловима поглавља. У том значењу лексема *кућа* јавља се и Његошевом језику.

Иначе, Законик третира *Кућу* као правни субјекат, и то као *йравно лице (неличноџ имаоника)* квалификујући је као *носилицу укуйноџ рада и имовине* (члан 964). *Чланове Куће* Законик назива још и *кућани* и *куйња чељаг*, ређе *домаћа чељаг* и *домаћи чланови*, а призећеног члана куће назива *домазей* (у Његошевом језику лексема *чељаге* сасвим је обична, а јавља се и у Пољичком статуту). Поред тога, Законик има термин *домаћин* с дублетима *кућни сйарјешина* и *сйарјешина Куће*. Термин *домаћин* јавља се и у Грбаљском законнику. Грађански законик Србије (§ 111, 510, 514, 515, 517, 519, 521, 526 ГЗС) користи термине *задруџари* и *сйарешина задруџе*, или *сйарешина куће*, или *кућни сйарешина*.

Дублетним терминима *особина* и *особак* Законик назива личну имовину чланова куће (најчешће женских), која је одвојена од задружне имовине. Ти су термини били уобичајени у Црној Гори, па се Одбор није двоумио око њих приликом читања нацрта Законика (лексема *особина* у том значењу бележи и Вуков речник). Грађански законик Србије (§ 409, 768) ову врсту имовине назива *одвојена добра задруџарева или женина*. За женско лице које је лошег имовинског стања, коме братство или село пружа помоћ, Општи имовински законик користи термин *сиротица*, какав постоји и у Грбаљском законнику, Пољичком статуту и у статутима још неких приморских општина и градова на народном језику.

XIV. *најам* [чл. 271–312, 329–340, 348–366, 877–880. ОИЗ ЦГ], *давалац у најам* [чл. 271–296, 877. ОИЗ ЦГ], *узималац у најам* [чл. 271–296, 877. ОИЗ ЦГ], *најмовина* [члан 276. ОИЗ ЦГ], *надница* [члан 339. ОИЗ ЦГ], *најам сйвари (кирија)* [чл. 271–296, 877, 878. ОИЗ ЦГ], *закуй или најам земље (кирија) или најам сйвари које йлодове носе* [чл. 297–312, 878. ОИЗ ЦГ], *давалац у закуй* [чл. 297–312, 878. ОИЗ ЦГ], *закуйник* [чл. 297–312, 878. ОИЗ ЦГ], *кириција* [члан 627. ОИЗ ЦГ], *закуйна* [члан 302. ОИЗ ЦГ], *йренајам или йодзакуй* [чл. 285, 878. ОИЗ ЦГ], *йодзакуйник* [члан 878. ОИЗ ЦГ], *најам службе или најам радње* [чл. 329–340, 879. ОИЗ ЦГ], *најмилац радње*, или *наручилац*, или *наручийељ радње* [чл. 349, 350, 355, 361, 362, 358, 360–362, 545, 548, 879, 965. ОИЗ ЦГ], *најам радње одсеком или најам радње на уијен* [чл. 348, 880. ОИЗ ЦГ], *йредузейник* или *йодузейник* [чл. 349–356, 359, 363, 364, 366, 584, 880. ОИЗ ЦГ], *йријенос* [чл. 367–375. ОИЗ ЦГ], *нам-*

јењеник или наречени *ѝримац*, [чл. 370, 372, 373. ОИЗ ЦГ], *ѝреносач* [чл. 368–375. ОИЗ ЦГ], *ѝреносачина* [члан 372. ОИЗ ЦГ], *давање* (или *узимање*) *живоѝиње* (или *сѝоке*) *ѝод кесим* или у *неѝоѝиб* [чл. 322–327. ОИЗ ЦГ]

За означавање института *најма* (лат. *locatio-conductio*, франц. *le contrat de louage*) Општи имовински законик користи општеприхваћени домаћи израз *најам*. Постоје извесне разлике у дефинисању и именовању подврста овог уговора у Општем имовинском законнику, Грађанском законнику Србије и у савременом праву, па у вези с тим долази до мешања термина. Слика постаје још сложенија кад се укључе и термини из *Правно-ѝолиѝичке ѝерминологије за аусѝријске словенске језике*. Стога треба разлучити употребу ових сродних термина и отклонити могућу терминолошку збрку.

а) *Врсѝе уѝовора*

С обзиром на предмет најма Општи имовински законик разликује: 1) *најам сѝвари* (*кирија*) (лат. *locatio-conductio rerum*), 2) *закуѝ* или *најам земље* (*кирија*) или *најам сѝвари које ѝлогове носе* (лат. *locatio conductio rei*, франц. *le bail a ferme*, нем. *das Pachtvertrag*), 3) *најам службе* или *најам радње* (лат. *locatio-conductio operarum*, франц. *le louage d'ouvrage*, нем. *der Lohnvertrag*), 4) *најам радње одсјеком* или *најам радње на уѝен* (лат. *locatio-conductio operis*, франц. *le louage des entrepreneurs d'ouvrage*, нем. *die Werkverdingung*). Код *најма сѝвари* у Законнику се наглашава да реч *најам* значи исто што и *кирија*.

Према томе, у Општем имовинском законнику *уѝовор о најму* представља генералну врсту уговора, а *уѝовор о закуѝу* представља подврсту која се односи само на *најам земље* (тј. на најам једне врсте ствари). Приликом првог читања нацрта Законика Одбор је констатовао да „ријеч закуп није одвећ позната у Црној Гори”, али је на крају другог читања нацрта Законика закључио да је термин *закуѝ земаља* добар.⁸⁵

Термини Грађанског законика Србије не подударају се у потпуности с терминима Општега имовинског законика код уговора о најму. Грађански законик Србије (§ 706–722) предвиђа као генералну врсту уговора *уѝовор о закуѝу*, који се односи на

⁸⁵ Бојовић 1992, 115, 187.

cīvari uoīšīie (лат. *locatio-conductio rerum*). Стога утврђује да ће се „сви остали уговори закупни” који се разликују „или предметом или опредељењем уживања” или на други начин расправљати по одредбама о закупу. Назив *уговор о најму* односи се пак само на *најам службе (радње)*. Дакле, Општи имовински законик и Грађански законик Србије имају обрнут хијерархијски редослед термина *најам* и *закуп*.

Правно-политичка терминологија за аустријске словенске језике (стр. 330, 378) користи пак ове термине: у одредници *das Pachtvertrag* термин *закупна њоџодба*, *закупна њоџодба*, а у одредници *Lohnvertrag* термине *њоџодба о најлајном њослуживању*, *њоџодба о њлајни за радњу*.

У савременом законодавству (Закон о облигационим односима) подела је као у Грађанском законнику Србије, с тим што је *уговор о најму* као подврста закупа напуштен и замењен општим обликом закупа.⁸⁶

б) Уговорне стране

(б.1) Уговорне стране код уговора о најму Општи имовински законик генерално означава терминима *давалац у најам* и *узималац у најам*, на исти начин као и код других уговора где једна страна нешто даје, а друга узима (нпр. *давалац у наруч* и *узималац у наруч*). Иначе, лексема *давалац* јавља се и у Његошевом језику. Приликом првог читања нацрта Законика *узималац у најам* означен је као *кириција* (негде и као *ћириција*),⁸⁷ али та туђица ипак није уврштена у Законик у том значењу већ са значењем „превозник терета запрежним возилом” (члан 627). У завршници другог читања нацрта Законика Одбор је закључио да од термина *узималац* и *давалац* код најма и других уговора „нема ништа боље”.⁸⁸

Грађански законик Србије (§ 709–718) код генералне врсте овог уговора (а он га назива *уговор о закупу* или *закупни уговор*) уговорне стране назива *наручишћел* и *јосленик*, а савремено законодавство *најмодавац* и *најмојримац*.⁸⁹

⁸⁶ Лексикон облигационог права 2001, 198.

⁸⁷ Бојовић 1992, 116.

⁸⁸ Бојовић 1992, 187.

⁸⁹ Лексикон облигационог права 2001, 198.

(б.2) Код уговора о најму *сївар* (*кирија*) Општи имовински законик уговорне стране означава општим терминима *давалац* у најам и *узималац* у најам.

Грађански законик Србије код уговора о закују (а он се, као што је речено, односи на *сївари уоїиїије*), једну страну назива *закуїац* или *кирајџија*, а другу страну (ону која даје ствар под закуп) не означава посебно већ користи општи термин *џосїодар сївари*.

(б.3) А кад се ради о закују или најму (*кирији*) земље и *друџих сївари* које *їлодове носе*, Општи имовински законик означава уговорне стране као: 1) *давалац* у закују (лат. *locator*, франц. *le bailleur*, нем. *der Verpächter* или *Vermieter*), 2) *закуїник* (лат. *conductor*, франц. *le preneur*; нем. *der Pächter* или *Mieter*). Како ова врста уговора има и подврсту коју Законик назива *їренајам* или *їодзакуї* (лат. *sublocatio*, франц. *la sous-location*, нем. *die Aftermiete*, *Afterpacht*), уговорна страна која узима у закуп названа је *їодзакуїник* (франц. *le sous-locataire*, нем. *der Aftermieter*).

Грађански законик Србије (§ 684) код те врсте уговора за уговорне стране користи термине (§ 683–688): 1) *онај који даје сївар* или *добро їод кирију* или *закуї*, 2) *закуїац* или *кирајџија*, 3) *їазакуїац* (од *їазакуї*). *Правно-їолиїиичке їтерминологије за аусїријске словенске језике* (стр. 379, 576, 573) користи пак термине: 1) *закуїодавац*, *закуїодавац*, *најмодавац*, 2) *закуїник*, *закуїник*. У савременом законодавству термини су *закуїодавац*, *заку-їац*, *їодзакуї* и *їодзакуїац*.

(б.4) Накнаду код уговора о најму (лат. *merces*, франц. *le prix*, *le louer*, *les gages*, нем. *der Lohn*) Општи имовински законик назива *најмовина*, Грађански законик Србије (§ 706, 721) има термине *наџрада* и *їлаїїа*, *Правно-їолиїиичка їтерминологија за аусїријске словенске језике* има термине *їлаїїа*, *їлаїїа* за *рагнју* (стр. 329), а у савременом законодавству користе се термини *накнада* и *најамнина*. Код уговора о закупу Општи имовински законик и савремено право користе термин *закуїнина*.

Код уговора о најму *службе* или *најму рагње* Општи имовински законик утврдио је посебне термине за уговорне стране: 1) *најмилац* или *наручилац* (*наручиїељ*) *рагње* (лат. *locator operis*, франц. *le maître*, нем. *der Besteller*), 2) *најамник* или *рагник* (лат. *conductor operis*, франц. *l'ouvrier* или *l'entrepreneur*, нем. *der Besteller*). Ипак, Законик повремено *наручиоца* (*наручиїеља*)

радње назива *господар посла*, а о ваљаности ових дублета расправљао је и Одбор приликом првог читања нацрта Законика.⁹⁰ *Најмовину* код ове врсте уговора о најму Законик назива *нагница*, као и Грбаљски законик.

Грађански законик Србије (§ 719, 810) код (у суштини) исте врсте уговора (који назива пак *уговор најамни*) утврђује за уговорне стране (као што смо видели) термине *наручишћел* и *посленик*. *Правно-полијичка терминологија за аустиријске словенске језике* (стр. 86) користи термине: 1) *најмишћел*, *наручник*, *урадник*; *најмишћелј*, *наручник*, *урадник*; 2) *најмљеник*, *најмљеник*.

Посебну врсту уговора о *најму службе* или *најму радње* у Општем имовинском законуку чини уговор о *преносу*. За најамника Законик има посебан термин *преносач*. А лице пак коме су превезене ствари намењене (франц. *le destinataire*, нем. *der Übernehmer*) Законик назива *намјењеник* или *наречени примац*. У завршници другог читања нацрта Законика закључено је да израз *намјењеник* није разумљив, те да је „боље” *наречени прималац*.⁹¹ На крају су дата оба термина, с тим што је облик *прималац* замењен обликом *примац*, какав има и Грађански законик Србије (§ 290). *Правно-полијичка терминологија за аустиријске словенске језике* (стр. 517) користи термине *прималац*, *узималац*; *прималац*, *узималац*. Награду *преносачу* Законик назива *преносачина*.

У савременом законодавству разликује се неколико врста уговора које су у суштини блиске *уговору о најму службе или радње* из Општега имовинског законика за Црну Гору, али генерално њему одговара *уговор о делу*. Код *уговора о делу* уговорне стране називају се: 1) *наручилац*, 2) *посленик* (*предузимач*, *извођач радова*). Он има неколико подврста, као што је *уговор о грађењу* (уговорне су стране такође *наручилац* и *посленик*), *уговор о превозу* (уговорне стране: *пуненик* и *превозилац*), *уговор о превозу ствари* (уговорне стране: *пошиљалац* и *превозилац*, а као треће лице и *прималац*). Код свих ових уговора говори се о *накнади* за обављени посао или о *цени*.

⁹⁰ Бојовић 1992, 120.

⁹¹ Бојовић 1992, 187.

в) *Значење израза најам радње одсјеком или најам радње на уијен*

Израз *најам радње одсјеком* или *најам радње на уијен* био је предмет термилошких расправа током читања нацрта Законика. Уместо израза *одсјеком* или *на уијен* у пракси је у Црној Гори (као и у другим крајевима) често била коришћена туђица *ђуџуре*. Међутим, по оцени Одбора приликом првог читања нацрта Законика, требало је тај израз заменити домаћим.⁹² У тој функцији употребљен је касније и термин *ушћем*, али је Одбор констатовао да је довољно рећи *радња одсјеком*.⁹³ Тако је у односу на термин *ђуџуре* предност дата алтернативним домаћим изразима *радња одсјеком* или *радња на уијен*. Грађански законик Србије користи пак термин *ђуџуре* или *џомилом*. У савременој правној пракси и даље се живо употребљава туђица *ђуџуре*, *ђуџурише*,⁹⁴ али тај термин важећи Закон о облигационим односима изричито не користи.

Код ове врсте уговора уговорну страну која је унајмљена Општи имовински законик означава терминима *џредузетник* или *џодузетник* (франц. *l'entrepreneur*, нем. *der Unternehmer*), Грађански законик Србије (§ 713) терминима *џредузимач* или *џосленик*, а *Правно-џолиџичка џерминологија за аусџријске словенске језике* (стр. 536) терминима *џредузетник* и *poduzetnik*.

џ) *Значење израза давање (или узимање) живоџиње (или сџоке) џод кесим или у неџоџиб*

У свом писму К. Војновићу Божишић је објаснио порекло термина *неџоџиб*. Она каже да је ту реч „сковао да би истисла турску *џод кесим*”, али је задржао и ову туђицу јер је шире позната⁹⁵ (регистрована је и у Његошевом језику). Користи је и Грађански Законик Србије (§ 694) у изразу *давање оваца џод кесим* (§ 694).

⁹² Бојовић 1992, 108.

⁹³ Бојовић 1992, 120.

⁹⁴ Лексикон облигационоџ џрава 2001, 75.

⁹⁵ Марџиновић 1958, 201.

Цитирана литература
са скраћеним ознакама библиографских јединица

Богишић 1984.

Валтазар Богишић, *Правни обичаји у Црној Гори, Херцеговини и Албанији (Анкетна из 1873. г.)*, [приредио Томица Никчевић, серија ЦАНУ *Историјски извори*, књ. 2], Титоград, 1984.

Богишић 1986.

Валтазар Богишић, *Изабрана дела и Ојшћии имовински законик за Црну Гору* [приредила Јелена Даниловић, серија *Класици јужословенског права* у издању НИУ Службени лист СФРЈ], Београд, 1986.

Богишић 1998.

Валтазар Богишић, *Ојшћии имовински законик за Књажевину Црну Гору и изабрана дјела* [приредила Јелена Даниловић], Подгорица–Београд, 1998.

Бојовић 1992.

Јован Р. Бојовић, *Усвајање текста Ојшћиег имовинског законика за Књажевину Црну Гору*, Подгорица, 1992.

Далъ 1882.

Толковый словарь живаго великорускаго языка Владимира Даля, Санкт-Петербург, 1882.

Ђорђевић 1986 [1888]

Андрa Ђорђевић, *Презлед правних термина коришћених у Ојшћием имовинском законнику*, [у:] Валтазар Богишић, *Изабрана дела и Ојшћии имовински законик*, Београд, 1986, 487–500.

Лексикон грађанског права 1996.

Лексикон грађанског права: ојшћии гео грађанског права, стварно право, облигационо право, наследно право, породично право, ауторско право, право индустријске својине, лично право, грађанско-процесно право, [главни уредник Обрен Станковић, издавач Номос], Београд, 1996.

Лексикон облигационог права 2001.

Илија Бабић, *Лексикон облигационог права*, Београд, 2001.

Луковић 2004.

Милош Луковић, *Језичко обликовање Ојшћиега имовинског законика*, *Архив за правне и друштвене науке*, бр. 3–4, Београд, 2004, 241–288.

Мартиновић 1958.

Нико С. Мартиновић, *Валтазар Богишић. И. Историја кодификације црногорског имовинског права*, Цетиње, 1958.

Свијовић 1992.

Светозар Стијовић, *Славенизми у Његошевим јесничким делима*, Нови Сад, 1992.